

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історичних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НДЗП1 МЕТОДОЛОГІЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма «Історія» _____

Освітній ступінь _____ «Магістр» _____

спеціальність _____ 032 «Історія та археологія», _____

факультет _____ Історичний _____

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма курсу «Методологія та організація наукових досліджень»
Для студентів освітньо-професійної програми «Історія», «Середня освіта»
Освітнього ступеню «Магістр»

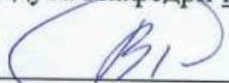
Спеціальності 032«Історія та археологія»
014.03 «Середня освіта. Історія»

Розробник: доцент кафедри історичних дисциплін, к.і.н. Арабаджи С.С.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історичних дисциплін

Завідувач кафедри історичних дисциплін

(підпис)

(Романцов В.М.)

(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>01 Освіта</u> <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність 014 Середня освіта Спеціалізація <u>014.03 «Середня освіта. Історія»</u> <u>032 «Історія та археологія».</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		I-й	I-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4	Освітній рівень: <u>магістр</u>	Лекції	
		год. 14	год. 4
		Практичні, семінарські	
		год. 16	год. 8
		Лабораторні	
		год. -	год. -
		Самостійна робота	
		год. 60	год. 77
Індивідуальні завдання: -			
Вид контролю: залік			

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 30 / 60

для заочної форми навчання – 18 / 72

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – здобуття студентами базових знань з методології, методики та організації наукової діяльності для забезпечення їхньої професійної соціалізації як дослідників, оволодіння основними навичками творчого мислення та прийомами рішення нестандартних проблем, що виникають під час розробки наукових досліджень.

Завдання:

- формування цілісного уявлення про науково-дослідницький процес;
- теоретична підготовка з питань сутності понять і категорій методології наукових досліджень;
- освоєння навиків формування і використання усвідомленої методологічної позиції наукового дослідження;
- вдосконалення вмінь у пошуці, доборіві й опрацюванні наукової інформації, у точному формулюванні мети, задач і висновків дослідження;
- розробка етапів та форм процесу наукового дослідження;
- оформлення результатів наукових досліджень та впровадження їх у практику.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ✓ теоретичні аспекти науки як сфери людської діяльності;
- ✓ організаційну структуру науки в Україні;
- ✓ систему підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів;
- ✓ методологічні основи наукового дослідження;
- ✓ основи пошуку і систематизації інформації;
- ✓ технологію написання тексту наукового дослідження та його оформлення;
- ✓ техніку захисту кваліфікаційної наукової роботи;

вміти:

- ✓ обґрунтовувати актуальність теми, визначати об'єкт і предмет дослідження, територіальні і хронологічні межі, мету і завдання;
- ✓ обирати методологічну основу дослідження;
- ✓ застосовувати загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження;
- ✓ дати порівняльну характеристику основних наукових методів та методології;
- ✓ аналізувати та опрацьовувати наукову літературу, складати список літератури;
- ✓ складати план дослідження, писати і оформляти різні види наукових робіт і публікацій;
- ✓ застосовувати в практичній діяльності набуті теоретико-методологічні знання;
- ✓ самостійно виявляти як позитивні моменти, так і слабкі сторони в застосовуваних наукових концепціях;
- ✓ творчо застосовувати набуті знання в процесі наукової діяльності;
- ✓ засвоїти основні критерії оцінки наукового знання і вимоги до організації дослідницької діяльності, а також вміти ефективно організувати власну наукову діяльність.

Місце навчальної дисципліни визначені освітньою програмою компетентності. Компетентності, що набуває студент у ході вивчення курсу:

соціально-особистісні:

- набуття культури навчання впродовж життя;

- володіння культурою мислення, прийомами усного і письмового викладу матеріалу, здібністю до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети та вибору шляхів її досягнення;
- здатність планувати та розподіляти час, управляти своєю діяльністю;
- здібність самостійно навчатися та аналізувати свою роботу, підвищувати майстерність;
- здатність генерувати нові ідеї; розвинута здатність до творчих підходів у вирішенні професійних завдань;
- здібність критично оцінювати свої прогалини у знаннях та вміннях, обирати засоби для їх усунення;
- вміння злагоджено працювати у колективі;
- здатність адаптуватись до нових ситуацій;

інструментальні:

- володіння професійною науково-діловою (усною та письмовою) комунікацією українською мовою;
- навички використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій у навчанні;
- розуміння сутності та значення інформації у розвитку сучасного суспільства, володіння основними методами та засобами отримання, зберігання, переробки та поширення інформації;

професійні:

- вміння вести дослідницьку роботу, використовуючи доцільні методи пізнання минулого;
- знання понятійного апарату, теоретичних засад та методології проведення наукових досліджень;
- здатність виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність;
- вміння аналізувати, синтезувати та узагальнювати значний обсяг фактів, простежуючи зв'язки і тенденції історичного процесу; вміння визначати суттєві ознаки становлення та розвитку науки на українських землях;
- здатність реконструювати образи минулого у словесній формі і оформлювати їх у вигляді доповідей, наукових статей та кваліфікаційних робіт;
- вміння переконливо викладати свої думки, дотримуватися етичних стандартів;
- вміння вести діалог з проблематики курсу;
- навичка публічних виступів, аргументації, ведення дискусій і полеміки;
- розуміння тенденцій та основних напрямів розвитку наукових досліджень.

Передумови для вивчення дисципліни – студенти мають базові знання з написання наукових робіт, мають досвід написання доповідей для участі у декаді науки та всеукраїнських конференціях.

Результати навчання – студенти володіють компетентностями для подальшої професійної діяльності та навчання за освітньою програмою, орієнтуються в системі організації науково-дослідної діяльності в Україні, самостійно планують роботу над вивченням наукової проблеми, застосовують відповідні принципи та методи досліджень. У студентів на достатньому рівні сформовані компетентності для організації наукових досліджень, написання наукових робіт, зокрема, кваліфікаційного дослідження.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Організація наукової діяльності дослідника

Тема 1. Наука як система знань. Становлення і розвиток науки в Західній Європі та на українських землях.

Тема 2. Організація науково-дослідної діяльності в Україні. Академічна доброчесність та боротьба з академічним плагіатом.

Тема 3. Організація роботи над науковим дослідженням. Організаційні аспекти наукової діяльності.

Змістовий модуль 2. Методологічні основи наукових досліджень

Тема 1. Основні положення наукової методології.

Тема 2. Основні методи наукових історичних досліджень

Тема 3. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.

Тема 4. Сутність кваліфікаційної роботи. Вимоги до оформлення, захист.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Організація наукової діяльності дослідника												
Тема 1. Наука як система знань. Становлення і розвиток науки в Західній Європі та на українських землях	12	2	2			8	10					10
Тема 2. Організація науково-дослідної діяльності в Україні. Академічна доброчесність та боротьба з академічним плагіатом.	14	2	2			10	12	2				10
Тема 3. Організація роботи над науковим дослідженням. Організаційні аспекти наукової діяльності.	14	2	2			8	14	2	2			10

Разом за змістовим модулем 1	38	6	6			26	36	4	2			30
Змістовий модуль 2. Методологічні основи наукових досліджень												
Тема 4. Основні положення наукової методології.	13	2	2			9	15	2	2			11
Тема 5. Основні методи наукових історичних досліджень	15	2	4			9	13	2				11
Тема 6. Інформаційне забезпечення наукових досліджень	12	2	2			8	14	2	2			10
Тема 7. Сутність кваліфікаційної роботи. Вимоги до оформлення, захист	10	2	2			8	12	2				10
Разом за змістовим модулем 2	52	8	10			34	54	8	4			42
Усього годин	90	14	16			60	90	12	6			72
ІНДЗ												
Усього годин	90	14	16			60	90	12	6			72

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Теми семінарських занять	год.	
1.	Становлення і розвиток науки в Західній Європі та на українських землях	2	
2.	Організація науково-дослідної діяльності в Україні. Академічна доброчесність та боротьба з академічним плагіатом.	2	
3.	Організаційні аспекти наукової діяльності.	2	2
4.	Основні положення наукової методології	2	2
5.	Основні методи наукових історичних досліджень	4	
6.	Організація наукового дослідження.	2	2
7.	Інформаційне забезпечення наукових досліджень	2	

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	Наука як система знань. Становлення і розвиток науки в Західній Європі та на українських землях	8	10
2	Організація наукової діяльності в Україні. Академічна доброчесність та боротьба з академічним плагіатом.	10	10
3	Організація наукового дослідження. Організаційні аспекти наукової діяльності	8	10
4	Основні положення наукової методології	9	11
5	Основні методи наукових історичних досліджень	9	11

6	Інформаційне забезпечення наукових досліджень	8	10
7	Сутність кваліфікаційної роботи. Вимоги до оформлення, захист	8	10
	Разом	60	72

7. Індивідуальні науково-дослідні завдання

Завдання 1.

Скласти методологію дослідження кваліфікаційної роботи. Обов'язково написати принципи дослідження, загальнонаукові і спеціально-історичні методи з прикладами застосування. Загальний обсяг 5 сторінок.

Завдання 2.

Скласти питальник та провести біографічне або проблемне напівструктуроване інтерв'ю. Зробити транскрипт записаного інтерв'ю. Оформити паспортний лист до інтерв'ю, договір на проведення інтерв'ю та зберігання його фонозапису, угоду на зберігання та використання транскрибованої копії інтерв'ю.

Завдання 3

Написати анотацію до наукових статей. Викладач пропонує наукові статті, до яких необхідно скласти анотації. Опрацюйте 2–3 запропоновані статті. Сформулюйте анотацію до кожної з вивчених статей, вказуючи мету наукової роботи, що розглядалася, методику проведення дослідження, найважливіші результати, висновки та рекомендації. Зазначте ключові слова в кількості 3–10 у називному відмінку. Результати роботи оформіть у вигляді таблиці:

Автор, назва статті	Анотація	Ключові слова

8. Методи навчання: лекції, семінарські заняття, підготовка доповідей, виконання індивідуального завдання.

9. Методи контролю: поточне оцінювання роботи на семінарських заняттях; контрольна робота, залік.

10. Критерії оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Оцінка за національною шкалою		Критерії оцінювання
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку	
90-100	A	відмінно	зараховано	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і

				вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.
82-89	B	добре		Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.
74-81	C			Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.
64-73	D	задовільно		Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.
60-63	E			Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.

11. Засоби оцінювання: залік; стандартизовані тести; презентації результатів виконаних завдань; методологія дослідження кваліфікаційної роботи, питальник та результати інтерв'ю.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота							Сума
Змістовий модуль № 1				Змістовий модуль № 2			
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
15	10	10	25	20	10	10	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Методологія та організація наукових досліджень. Методичні рекомендації до семінарських занять та засоби діагностики знань / Укл.: Арабаджи С.С. – Маріуполь, 2018. – 40 с.

14. Рекомендовані джерела інформації

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
2. Закон України «Про вищу освіту». – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>
4. Наказ Міністерства освіти і науки України №1057 від 14.09.2011 р. «Про затвердження переліку наукових спеціальностей». – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11>
5. Положення про кваліфікаційні роботи в Маріупольському державному університеті. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_kvalifikacijni_roboti.pdf
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямків наукових досліджень і науково-технічних розробок на період

до 2020 року» від 7 вересня 2011 р. № 942. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/942-2011-п>

7. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248945529>

Базова література

1. Баскаков А.Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 216 с. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5059242/>
2. Бірта Г.О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / Г.О. Бірта, Ю.Г. Бургу. – К., 2014. – 142 с. – Режим доступу: http://dl.khadi.kharkov.ua/pluginfile.php/42498/mod_resource/content/2/metod-naukov-doclidzhen.pdf
3. Воронов В.І. Джерелознавство історії України: Курс лекцій / В.І. Воронов. – Д.: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 336 с.
4. Грінченко Г.Г. Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для студентів і аспірантів. – Х.: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2007. – 28 с. – Режим доступу: http://oralhistory.com.ua/assets/images/img_public/praktikum/Metodyka_1_Grinchenko.PDF
5. Історичне джерелознавство: Підручник / Я.С. Калакура, С.В. Головка, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко. – К., 2002. – 488 с. – Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-10821.html>
6. Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники российской истории: Учебное пособие / И.Н. Данилевский, В.В. Кабанов, О.М. Медушевская, М.Ф. Румянцева. – М., 1998. – 702 с.
7. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования / И.Д. Ковальченко. – М.: Наука, 1987. – 440 с.
8. Краус Н.М. Методологія та організація наукових досліджень: навчально-методичний посібник / Н.М. Краус. – Полтава, 2012. – 183 с. – Режим доступу: <http://www.dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/5104/1/Посібник%20МОНД%20Краус%20Н.М..pdf>
9. Крушельницька О. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. Посібник / О. Крушельницька. – К.: Кондор, 2006. – 206 с. – Режим доступу: http://dl.khadi.kharkov.ua/pluginfile.php/42500/mod_resource/content/1/sk692388.pdf
10. Лудченко А.А. Основы научных исследований / А.А. Лудченко, Я.А. Лудченко. – К., 2001. – 113 с. – Режим доступу: http://www.npu.edu.ua/!e-book/book/djvu/A/ikpp_kl_Osn_nauchn_issled_Lydchenko.pdf
11. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій / С. Макарчук. – Львів: Світ, 1999. – 352 с.
12. Макарчук С.А. Джерелознавство історії України: [навч. посібн.] / С.А. Макарчук. – Львів: Світ, 2008. – 512 с.

13. Мальська М.П. Організація наукових досліджень : навчальний посібник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К., 2017. – 136 с. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/org_nauk_dos_malska.pdf
14. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник / Б.І. Мокін, О.Б. Мокін. – 2-е вид., змін. Та доп. – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 317 с. – Режим доступу: <http://mokinbi.vk.vntu.edu.ua/file/posibnyky/4147f064a4e1383596f7a9e7f9b67828.pdf>
15. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект) / О.М. Микитюк. – Х., 2003. – 272 с.
16. Михайлов В.М. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник / В.М. Михайлов, Л.О. Попова, Л.О. Чуйко. – Х., 2014. – 220 с. – Режим доступу: <http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/140/1/ек.%20лок.Посибник%20МЕТОДОЛОГІЯ%20ТА%20ОРГАНІЗАЦІЯ%20НАУКОВИХ%20ТА%20ОРГАНІЗАЦІЯ%20НАУКОВИХ.pdf>
17. Основи методології та організації наукових досліджень: Навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А.С. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с. – Режим доступу: http://www.immsp.kiev.ua/postgraduate/Biblioteka_trudy/Konversky_osn_metod_ta_org_nauk_dosl.2010.pdf
18. П'ятницька-Позднякова І. Основи наукових досліджень у вищій школі / І. П'ятницька-Позднякова. – К., 2003. – 116 с.
19. Тарелкін Ю.П. Методологія наукових досліджень : навч. Посіб. / Ю.П. Тарелкін, В.О. Цикін. – Суми, 2010. – 196 с. – Режим доступу: http://dl.khadi.kharkov.ua/pluginfile.php/42501/mod_resource/content/1/tarielkin_yu_p_t_sikin_v_o_metodologiya_naukovikh_doslidzhen.pdf
20. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень Навчальний посібник / Г.С. Цехмістрова. – Київ, 2004. – 240 с. – Режим доступу: <https://www.imath.kiev.ua/~golub/ref/tsekhmistrova.pdf>
21. Чмиленко Ф.О. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» / Ф.О. Чмиленко, Л.П. Жук. – Д., 2014. – 48 с. – Режим доступу: http://library.dnu.dp.ua/Metodichki/metodologiyi_organizacija.pdf
22. Шейко В.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко. – 3-тє вид., стер. - К. : Знання-Прес, 2003. – 295 с.
23. Швець Ф.Д. Методологія та організація наукових досліджень. Навчальний посібник. – Рівне, 2016. – 151 с. – Режим доступу: <http://er3.nuwm.edu.ua/3946/1/Методологія%20та%20організація.pdf>
24. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. – К.: Критика, 2005.
25. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. / Н. Яковенко. – К., 1998. – Режим доступу: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Jakovenko.pdf>

Допоміжна література

1. Блок М. Апология истории или ремесло историка / М. Блок. – М.: Наука, 1973. – 178 с. – Режим доступа: http://imwerden.de/pdf/blok_mark_apologoya_istorii_1973.pdf
2. Грінченко Г. Усна історія як метод і джерело дослідження / Г. Грінченко. – Режим доступа: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/OST/3.pdf>
3. Каштанов С.М. Русская дипломатика / С.М. Каштанов: Учебное пособие для вузов по специальности «История». – М.: Высшая школа, 1988.
4. Ковальченко И.Д. Количественные методы в исторических исследованиях: учебное пособие / И.Д. Ковальченко, И.М. Гарскова, Т.Ф. Измestьева. – М.: Высшая школа, 1984. – 384 с.
5. Зашкільняк Л.О. Вступ до методології історії / Л.О. Зашкільняк. – Л., 1996. – 96 с. – Режим доступа: http://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Vstup_do_metodolohii_istorii.pdf
6. Поппер К. Логика и рост научного знания / К. Поппер. – М., 1993.
7. Санцевич А.В. Методика исторического исследования / А.В. Санцевич. – К., 1990.
8. Тош Д. Стремление к истине. Как овладеть мастерством историка / Д. Тош. – М.: Издательство «Весь мир», 2000. – 296 с. – Режим доступа: <http://abuss.narod.ru/Biblio/tosh.pdf>

Інформаційні ресурси

1. Електронна бібліотека НБ МДУ. – Режим доступа: http://slibr.mdu.in.ua/index/elektronna_biblioteka_nb_mdu/0-16
2. Електронний інституційний репозиторій Маріупольського державного університету. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/?subject_page=2
3. Електронні ресурси Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/node/2116>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua>

